

Güvenli Okul

Editörler:

İsmail H. DEMİRCİOĞLU • Zakir AVŞAR

Ebru DEMİRCİOĞLU • Can Ozan TUNCER

2. Baskı

Editörler: İsmail H. DEMİRCİOĞLU, Zakir AVŞAR, Ebru DEMİRCİOĞLU, Can Ozan TUNCER

GÜVENLİ OKUL

ISBN 978-625-7228-92-3
DOI 10.14527/9786257228923

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Aralık 2020, Ankara
2. Baskı: Ağustos 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A
Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Çocuklarımız ve gençlerimiz göz bebeğimiz, geleceğimizdir. Kuşkusuz ki geleceğimizin teminat altına alınması çocuklarımızın, gençlerimizin eğitim-öğretim süreçlerinin çağdaş, sürdürülebilir, etkin, üretken ve yaratıcı bir hale getirilmesi ile mümkündür. Geçmişe nazaran günümüzde öğrenme ortamları belirli açılardan daha nitelikli hale gelmiştir. Buna rağmen teknolojinin özellikle bilişim teknolojisinin ve buna bağlı olarak iletişimin gelişmesinin, dış ve iç göçlerin, şehirlerin kalabalıklaşmasının, aile yapılarındaki dönüşümün okullar dolayısıyla eğitim-öğretim süreçleri üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir.

Çağımızda sağlıklı eğitim öğretim süreçleri oluşturabilmek için dikkate alınması gereken önemli bir konu da güvenli okulun nasıl inşa edilebileceğidir. Güvenli okullar korku, şiddet, kaygı, endişe ve güvensizliğin olmadığı mekânlardır. Başka bir deyişle güvenli okullar fiziksel, sosyolojik ve psikolojik açılardan eğitimin paydaşlarının kendilerini iyi hissettikleri ortamlardır. Bu çerçevede, eğitimin paydaşları daha güvenli okulları nasıl inşa edebileceğimiz konusunda daha fazla mesai sarf etmelidirler. Güvenli okula okulları salt inzibati tedbirlerle donatarak ulaşamayacağımız açıktır. Yüksek okul duvarları, demir parmaklıklar, güvenlik kameraları, öğrencileri sabah evlerinden alıp, akşam bırakan servislerle güvenli okulları oluşturamayacağımız, yaşanan pek çok sorunla kendini belli etmektedir. O zaman "Güvenli Okul" nedir ve buna nasıl ulaşırız?

İşte bu çalışma kapsamında "güvenli okul" kavramı ele alınmıştır. Güvenli okul kavramı tüm boyutları ile incelenirken eğitim öğretim süreçlerindeki çağdaş gelişmelerle, dünya örneklerine yer verilmiştir. "Güvenli okul"un bileşenleri ve güvenli okulun önündeki engeller bu çalışma içerisinde ele alınıp tartışılmıştır. Kitabın içeriği incelendiğinde güvenli okul konusunda olabildiğince boşluk bırakılmamaya uğraşılmış; bir yandan bilimsel ve akademik birikim, diğer yandan uygulama alanından elde edilen deneyimlerle konular enine boyuna tartışılmıştır.

Eğitimde iletişim, dünyanın pek çok ülkesinde önemli bir çalışma konusudur ve bu konuda pek çok eser üretilmiştir. Ancak bu çalışmalar burada kavramsallaştırıldığı şekilde "Güvenli Eğitim İletişimi" bağlamında ele alınmamış, bu konuda bir literatür eksikliği ortaya çıkmıştır. Bu eksiklik, çalışma bağlamında çok değerli iletişim ve eğitim alanındaki akademisyenlerin, uygulayıcıların katkılarıyla giderilmeye çalışılmış; örnek bir Güvenli Eğitim İletişimi modeli üzerinde durulmuştur.

Yine çalışma kapsamında "Güvenli Okul Bağlamında Suç ve Şiddetin Önlenmesi" konusu ele alınmıştır. Okulların etrafında kümelenmeye uğraşan suç ve şiddet temelli örgütlü, örgütsüz yapılara yönelik olarak öğrenci, veli, öğretmen ve yöneticilerin tutum ve davranışları ile neler yapılması gerektiği hususları irdelenmiştir. Bu bölümde de öğrenci, veli, öğretmen ve yönetici akşlarında konu tartışılmış, öneriler sunulmuştur.

"Güvenli Okul Bağlamında İhmal ve İstismarın Önlenmesi" başlığı altında çağımızın ortak sorunu olarak her geçen gün önemini hissettiren bir konuda akademisyenlerin ve uzmanların değerli katkıları ile özgün bir yaklaşım sergilenmiştir.

Çevre ülkelerdeki iç savaş ve güvenlik başta olmak üzere yönetim sorunları nedeniyle Türkiye pek çok ülkeden göç ve sığınma hareketlerine maruz kalmaktadır. Özellikle Suriye’den ülkemize gelen nüfustan eğitim öğretim çağındaki nüfus azımsanmayacak bir büyüklüktedir ve Milli Eğitim sistemimiz buna yönelik olarak yıllardan beri muazzam bir performans ile çaba göstermektedir. Bu bakımdan bu çalışma içinde “Yabancı Uyruklu Çocukların Eğitim ve Okul Güvenliği Sorunları” konusu özellikle ele alınmıştır.

Kitap tüm bunlara ek olarak, “İnternet Bağımlılığı”, “Oyun Bağımlılığı”, “Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet” gibi bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle belirgin hale gelen, Covid-19 salgını döneminde daha da yaygınlaşan ailelerin de eğitim-öğretim kurumlarının da yönetimlerin de ciddiyetle üzerinde durması gereken sorunları ayrı başlıklar altında ele almaktadır.

Eserin hazırlanması konusunda İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarının katkılarını zikretmek kadirşinaslık olacaktır çünkü bu eser, iki bakanlığın ortaklaşa yürüttükleri “Eğitim ve Güvenlik” projesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Her iki Bakanlığın çok değerli Bakan ve yöneticileri eser üzerinde çalışanlara çok değerli katkılarda bulunmuşlardır. Kendilerine medyunuşükranız. Ayrıca projenin yürütülmesinde büyük emeği geçen İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Daire Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı yönetimi ve bakanlık Maarif Müfettişlerine teşekkür ediyoruz. Bunun yanında projenin mutfağında özverili bir şekilde çalışan ve değerli katkılar sunan öğretmen ve İç Güvenlik Stratejileri uzmanlarına da teşekkürü borç biliriz.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesinden akademisyenler, eserin akademik çerçevesinin ortaya konması ve hazırlanmasında büyük katkılar sağlamışlardır. Görüleceği üzere, kitabın tüm bölümleri alanlarında tanınan, bilinen, literatüre katkı sağlayan saygın isimlerce kaleme alınmıştır.

Dolayısıyla bu eser, akademi ve uygulama alanından pek çok değerli ismi buluşturmuş ve bu isimlerin kurumsal iş birliklerinin neticesinde ortaya konmuştur.

Yararlı olması dileklerimizle...

10 Aralık 2020 - ANKARA

Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU
ORCID No: 0000-0002-0724-3019

Prof. Dr. Zakir AVŞAR
ORCID No: 0000-0002-1427-127X

Dr. Öğr. Üyesi Can Ozan TUNCER
ORCID No: 0000-0001-9471-4917

Doç. Dr. Ebru DEMİRCİOĞLU
ORCID No: 0000-0001-8675-5276

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... iii

I. BÖLÜM

Güvenli Okul Kavramı.....1

Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, ORCID No: 0000-0002-0724-3019

Doç. Dr. Ebru DEMİRCİOĞLU, ORCID No: 0000-0001-8675-5276

II. BÖLÜM

Güvenli Eğitim İletişimi 11

Prof. Dr. Zakir AVŞAR, ORCID No: 0000-0002-1427-127X

Prof. Dr. Melek ÇAKMAK, ORCID No: 0000-0002-3371-4937

Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA, ORCID No: 0000-0002-9367-034X

Doç. Dr. Esra İlkey İŞLER, ORCID No: 0000-0002-1494-1712

Arş. Gör. Ümit TERZİ, ORCID No: 0000-0003-2842-8589

III. BÖLÜM

Güvenli Okul Bağlamında Suç ve Şiddetin Önlenmesi..... 63

Prof. Dr. Yalçın ÖZDEMİR, ORCID No: 0000-0003-2698-0900

Dr. Öğr. Üyesi Didem AYDOĞAN, ORCID No: 0000-0002-7163-3003

Doç. Dr. Ali Serdar SAĞKAL, ORCID No: 0000-0002-2597-8115

Prof. Dr. Kerim GÜNDOĞDU, ORCID No: 0000-0003-4809-3405

IV. BÖLÜM

Güvenli Okul Bağlamında İhmal ve İstismarın Önlenmesi 97

Doç. Dr. Ali Serdar SAĞKAL, ORCID No: 0000-0002-2597-8115

Dr. Öğr. Üyesi Didem AYDOĞAN, ORCID No: 0000-0002-7163-3003

Prof. Dr. Yalçın ÖZDEMİR, ORCID No: 0000-0003-2698-0900

Prof. Dr. Kerim GÜNDOĞDU, ORCID No: 0000-0003-4809-3405

V. BÖLÜM

Yabancı Uyruklu Çocukların Eğitim ve Okul Güvenliği Sorunları..... 111

Prof. Dr. Seyfi ÖZGÜZEL, ORCID No: 0000-0003-4859-0479

Prof. Dr. Songül TÜMKAYA, ORCID No: 0000-0003-0140-4640

Doç. Dr. Birsal AYBEK, ORCID No: 0000-0001-5846-9838

Dr. Öğr. Üyesi Erhan İŞCAN, ORCID No: 0000-0001-6068-6698

Doç. Dr. Engin ÇELEBİ, ORCID No: 0000-0001-5791-8080

VI. BÖLÜM

İnternet Bağımlılığı 147

Prof. Dr. Coşkun ARSLAN, ORCID No: 0000-0003-0247-9847

Prof. Dr. İsa KORKMAZ, ORCID No: 0000-0002-6647-1812

Dr. Öğr. Üyesi Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN, ORCID No: 0000-0002-3516-4895

VII. BÖLÜM

Oyun Bağımlılığı 169

Prof. Dr. İsa KORKMAZ, ORCID No: 0000-0002-6647-1812

Dr. Öğr. Üyesi Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN, ORCID No: 0000-0002-3516-4895

Prof. Dr. Coşkun ARSLAN, ORCID No: 0000-0003-0247-9847

VIII. BÖLÜM

Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet 183

Dr. Öğr. Üyesi Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN, ORCID No: 0000-0002-3516-4895

Prof. Dr. Coşkun ARSLAN, ORCID No: 0000-0003-0247-9847

Prof. Dr. İsa KORKMAZ, ORCID No: 0000-0002-6647-1812

1. BÖLÜM

GÜVENLİ OKUL KAVRAMI

*Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU**

*Doç. Dr. Ebru DEMİRCİOĞLU***

1. Giriş

Sanayi Devrimi ve ulus devletlerin ortaya çıkması insanların ve toplumların yaşamını farklı açılardan etkilemiştir. Özellikle ekonomik alanda yaşanan değişim yeni bir dünyanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu değişim ve dönüşümlerin doğal bir sonucu olarak Batı Avrupa ve Amerika'da zorunlu eğitim ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa ve Amerika'da zorunlu eğitimin gündeme gelmesinin temel nedenlerinden birisi okullar aracılığıyla öğrencilere okuma-yazma, basit matematik işlemleri ve temel vatandaşlık becerilerinin kazandırılması hedefiydi. Bu gelişmeler temel eğitim düzeyinde okullaşmayı hızlandırmıştır. Okulların sayısındaki artış ve çok sayıda öğrencinin okul çatısı altında eğitim almaya başlaması yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan bir tanesi de öğrencilerin okullarda yaşadığı güvenlik problemleridir. Okulların nasıl daha güvenli bir yer haline getirilebileceği 19. yüzyıldan beri gelişmiş ülkelerin de gündemindedir.

20. yüzyılda yaşamın gittikçe karmaşıklaşması ve bireylerin sahip olması gereken beceri ve niteliklerin artması nedeniyle kitle eğitimi dünyanın farklı yerlerinde yaygınlaşmıştır. Okulların yaygınlaşması, okul güvenliğini dünya gündemine taşımış ve okulun nasıl daha güvenilir bir mekân haline getirilmesi gerektiği eğitimdeki araştırma konularından birisi haline gelmiştir. Geçen asırda eğitimin önemli problemlerinden birisi olan okul güvenliği konusu 21. yüzyılda da varlığını devam ettirmiş ve hatta okulların temel meselelerinden birisi haline gelmiştir. Çağımızda yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel ve teknolojik değişimlerin yanında,

* Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, demircioglu61@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-0724-3019

** Trabzon Üniversitesi, İçişleri Bakanlığı, isiginkizi@yahoo.com.tr, ORCID ID: 0000-0001-8675-5276

nüfus artışı, göç, bölgesel çatışmalar, savaşlar, ötekileştirme, ırkçılık, afetler, madde ve teknoloji bağımlılığı, okul güvenliği problemlerini dünyanın farklı coğrafyalarında daha görünür bir hale getirmiştir. Dünyada okul güvenliği ile ilgili yaşanan problemler basın-yayın organlarına zaman zaman yansımaktadır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde etnik ayrımcılık, aşağılama, ötekileştirme, şiddet, taciz ve toplu öğrenci katliamları bazı okullarda yaşanan problemler arasındadır. Diğer tarafta geri kalmış Afrika ülkelerinde okulların terör örgütlerince basıldığı ve öğrencilerin toplu halde kaçırıldığı haberlere yansımaktadır. Başka bir deyişle, günümüzde pek çok ülkede eğitim kurumunun temel problemlerinden birisi okul güvenliğidir. Bu bölümde güvenli okul kavramının ne olduğu ve güvenli okul ikliminin nasıl inşa edilebileceği, ilgili literatüre dayalı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2. Güvenli Okul Nedir?

İnsanların korkusuzca ve emniyet içinde yaşama durumu olarak tanımlanabilecek (TDK, 2020) olan güvenlik olgusu yaşamımızı sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmemiz için olmazsa olmaz unsurlardan birisidir. Huzurlu, mutlu, uyum içinde ve hayata farklı alanlarda değer katan bir birey olarak var olabilmek için güven içinde olmamız şarttır. Temel ihtiyaçlar hiyerarşisiyle ilgili çalışmalar yapan Maslow, insanın temel ihtiyaçlarını fizyolojik, güvenlik, sevgi, saygınlık ve kendini gerçekleştirme olmak üzere beş basamakta sıralamaktadır (Henden Şolt, 2018). Bu hiyerarşinin ikinci basamağı güvenlidir ve Maslow, insanların fizyolojik ihtiyaçlarından sonra güvenlik ihtiyacının geldiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, Maslow insanın kendisini gerçekleştirebilmesi için güvenlik ihtiyaçları bağlamında beden, iş, kaynak, sağlık, mülkiyet vb. konularda güvenliğe sahip olması gerektiğini iddia etmektedir (Güzel ve Barakazı, 2018). Özetle sağlıklı bir toplum ve yaşam için güvenlik olmazsa olmaz unsurlar arasında yer almaktadır.

Sağlıklı bir toplum inşa edebilmenin bir diğer yolu da geleceğin yetişkinleri olacak çocuklarımızı eğittiğimiz okulların güvenli olmasıdır. Okullarda sağlıklı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için öğrencilerin güvenli ve huzurlu olmaları şarttır (Kahraman, Şermin ve Uğurlu, 2019). Güvensizlik ve korkunun hâkim olduğu eğitim kurumlarında sağlıklı öğrenmeler meydana gelemez. Bunun yanında kaygı düzeyi yüksek öğrencilerde farklı psikolojik sorunların yaşanmasının yanı sıra öğrenme sürecine odaklanamama ve motivasyon düşüklüğü de görülmektedir (Şahin, 2016). Başka bir deyişle korku ve şiddetin hâkim olduğu eğitim kurumları öğrencilerin elde etmesi gereken bilgi, beceri ve tutumları istenilen seviyede geliştiremedikleri yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenli okulun inşa edilebilmesi ve sağlıklı öğrenme faaliyetlerinin hayata geçirilebilmesi için olmazsa

olmaz bir diğer husus öğrencilerin yanında öğretmen ve diğer çalışanların korku ve kaygıdan uzak olmalarıdır (Kahraman, Şermin ve Uğurlu, 2019). Özetle, okulların geleceği şekillendirecek olan öğrencileri nitelikli bir şekilde eğitebilmesi için korku, kaygı ve şiddetten uzak olması gerekmektedir.

İlgili literatür incelendiği zaman güvenli okul kavramının farklı yönlerine işaret eden tanımlamaların yapıldığı ve bunların güvenli okulun farklı boyutlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Dönmez (2001), okulun temel unsurları olan öğrenci, öğretmen ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan özgür ve güvenli hissettikleri okulları güvenli olarak tarif etmektedir. Bir diğer tanımda güvenli okul, öğrencilerin başkalarına saygı duydukları ve olumlu bağlılık hissettikleri kurum olarak tasvir edilmektedir (Inclusive Schools Network, 2012). Güvenli okul kavramının farklı yönlerine işaret eden Çelik (2005: 88 aktaran: Karakütük, Özbal ve Sağlam, 2017: 1215) ise güvenli okulu "... öğrencilerin güvenli bir eğitim ortamında sosyal becerilerini sergiledikleri, öfkelerini kontrol edebildikleri, sorunlarına çözüm bulabildikleri ve herkesin birbirine saygılı davrandığı bir ortamdır" şeklinde ifade etmektedir. Daha detaylı bir tanımlama yapan Dönmez ve Özer'in (2009) güvenli okul tanımı şu şekildedir: "Güvenli okul, şiddet ve saldırganlığın yanında, taciz, cinsel istismar, madde kullanımı ve bağımlılığı, kriz durumları; deprem, yangın, sel, terörist saldırılar, kimyasal ve nükleer sızıntılar, trafik, savaş durumları gibi çok sayıda konuyu içermektedir". Yukarıdaki ifadeleri destekleyecek diğer bir tanımda güvenli okul şu şekilde açıklanmaktadır: "Eğitim-öğretim faaliyetlerinin korkudan, şiddetten ve endişeden arınmış, keyifli bir ortamda gerçekleştirilebileceği bir mekândır. Böyle bir ortam, her öğrencinin kendisini özel görmekte ve kabul edilmiş hissettiği bir eğitim iklimi sağlar. Güven ortamı oluşmuş okul; zorbalıktan uzak, davranış beklentilerinin açık bir şekilde ifade edildiği ve destekleyici ve özenli bir şekilde uygulandığı bir yerdir" (Mabie, 2003 aktaran Güvenli Okul, 2020: 2). Güvenli okulla ilgili yapılan tanımların ortak özelliklerine bakıldığında güvenli okulun öğrenci, öğretmen, çalışan vb. paydaşlar açısından fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak huzur içinde olunan mekânlar olarak tarif edildiği görülmektedir. Sözün özü güvenli okul, korku, şiddet, kaygı, baskı, endişe, zorlama, ötekileştirme, aşağılama, taciz, Vandalizm, okul içi ve dışı saldırılar, doğal afet riski, iletişimsizlik, ihmal, istismar ve bağımlılık gibi problemlerin olmadığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenli okul kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için güvenli okulun bileşenlerinin ve özelliklerinin ortaya konulmasında fayda vardır. Bu çerçevede, güvenli okulun bileşen ve özelliklerinin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır (Işık, 2004; Memduhoğulları ve Taşdan, 2007; Dönmez ve Özer, 2009; Inclusive Schools Network, 2012; Schargel, 2014; Karakütük, Özbal ve Sağlam, 2017; Kahraman, Şermin ve Uğurlu, 2019; Akgün ve Başar, 2019; 26 Safe School Standarts, 2020):